

KUR'AN'A GÖRE İSRAİLOĞULLARININ İTİRAZ KÜLTÜRÜ: İNEKLE SINANMALARI ÖRNEĞİ

Resul ŞAHİN¹

Geliş: 26.05.2023 / Kabul: 04.07.2023

Öz

Bakara Suresi 67-74. ayetlerinde; Hz. Musa döneminde İsrailoğulları arasında fail-i meçhul bir cinayetin işlendiği ve bu olayın failinin bulunması için Hz. Musa'ya müracaat ettikleri, Hz. Musa'nın da Allah'ın kendilerine bir inek kesmelerini emrettiğini ve onun bir parçasıyla maktule vurduklarında, maktulün dirilip katilini söyleyeceği zikredilmektedir. Onların bu ilahi emre uyup bir inek kesmeleri gerekirken, ineğin nitelikleri hakkında, yaşı ve rengine varıncaya kadar sorular sorarak kesme işini geciktirmişlerdir. Çünkü inek kesme işinde gönülsüzlerdi. Onların bu gönülsüzlüklerinin altında yatan sebep veya sebepler hakkında, gerek müfessirler ve gerekse araştırmacılar tarafından değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bazıları içlerinde olan ve hala söküp atamadıkları inek sevgisinden kaynaklandığını ileri sürerken, bazıları da yalanları ortaya çıkacağından dolayı yüzleri kızaracağı korkusuyla işi uzattıklarını iddia etmişlerdir. Dindarlık ve bilgiçlik taslamaları sebebiyle soru üzerine soru sorduklarını söyleyenler de olmuştur. Araştırmamızda, bu görüşleri, başta Kur'an olmak üzere tefsir ve Tevrat'taki verilere göre değerlendireceğiz. Fakat bizce, İsrailoğullarının bu direnmelerinin sebebi, onlarda gelişen itiraz kültürüdür. Çünkü Kuran-ı Kerim'de, gerek Hz. Musa ve krdeşi Harun'a, gerekse onlardan sonar gelen peygamberlere karşı yaptıkları itirazlara dair çok sayıda örnek bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Musa, peygamber, İsrailoğulları, inek, maktul

THE CULTURE OF OBJECTION OF THE ISRAELITES ACCORDING TO THE QUR'AN: AN EXAMPLE OF BEING TESTED WITH COW

Abstract

In 67-74. verses of surah Al-Baqara. In the time of Moses, an unsolved murder was committed among the Israelites and in order to find the perpetrator of this incident, they applied to Moses, It is also mentioned that Moses ordered them to slaughter a cow, and when they hit the victim with a piece of it, the victim would resurrect and tell his killer. While they were supposed to slaughter a cow by obeying this divine order, they delayed the slaughter by asking questions about the cow's qualities, including its age and color. Because they were reluctant to slaughter cows. Different opinions have been put forward by both commentators and researchers about the reason or reasons underlying their reluctance. While some claimed

---

¹ Dr., resulsahin56@gmail.com.tr. ORCID: 0000-0002-5955-1304.

that it was due to their love for cows that they still cannot get rid of, others claimed that they prolong the work because of the fear that they will blush because their lies will be exposed. There were also those who said that they asked questions after question because of their religiousness and pedantry. In our research, we will evaluate these views according to the data in the Qur'an, tafsir and the Torah. But in our opinion, the reason for this resistance of the Israelites is the culture of objection that developed in them. Because in the Qur'an, both Hz. There are many examples of their objections to Moses and his brother Aaron, as well as to the prophets who came after them.

Keywords: Moses, prophet, Children of Israel, cow, victim

Giriş

Kur'an'da İsrailoğulları ve Yahudilerle ilgili geçen olayları incelerken, eğer benzeri bir olay Kitab-ı Mukaddes'te de geçiyorsa, bu verilerden de istifade edilerek karşılaştırma yapmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz. Çünkü tahrifata uğrasalar bile Tevrat ve İncil de aslı itibarıyla vahiy kaynaklıdır. Onlarda da Kur'an ile çelişmeyen bilgiler vardır. Baki Adam'ın da dediği gibi oranlar, değişik olmakla birlikte birbirlerini açıklayıcı konumdadırlar. Bir Yahudi için Tevrat'ın anlaşılmasında Kur'an'ın ve İncillerin rolü olduğu gibi bir Müslüman için de Kur'an'ın anlaşılmasında Tevrat'ın ve kısmen de İncillerin rolünün bulunduğu tamamen reddedilecek bir durum değildir (Adam: 1996: 167).

Kur'an'da Bakara Suresi 67-74. ayetlerde geçen inek kesme ve fail-i meçhul cinayetin aydınlatılması konusu buna iyi bir örnek teşkil etmektedir. Gerçi ilgili ayetlerde konu derli toplu anlatılmıştır ama Tevrat'ın Tesniye bölümünde de fail-i meçhul cinayetlerde izlenecek, yani bir inek kesmenin gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu ayetlerin anlaşılmasında Hz. Musa'nın şeriatındaki bu hükmün de katkısının olacağını değerlendirmekteyiz. Zaten Müfessirlerimizin çoğu da bu hususa işaret etmiştir.

Fail-i meçhul cinayetin aydınlanması için Yüce Allah'ın İsrailoğullarına inek kesme emri ve onların birçok soru sorarak bu işi ağırdan almaları değişik yorumlara sebep olmuştur. Bazıları Allah Teâlâ'nın inek kesme emrindeki hikmeti ve onların direnmelerini, Mısır'da iken Kıptilerden etkilenip ineğe tapmalarına bağlamışlardır. Buzağıya tapmalarında da böyle bir inanın olduğunu, bu nedenle içlerine sinen inek sevgisini söküp atmak için böyle bir emir verildiğini, onların da bundan dolayı sorularla işi uzattıklarını söylemişlerdir. Bazıları da neticede fail ortaya çıkar, kendileri de bu faili bildikleri halde söylemedikleri için yalanları yüzlerine vurulur diye işi ağırdan aldıklarını iddia ederken, başkaları da dindar görünmek ve bilgiçlik taslamak için böyle davrandıklarını ileri sürmüşlerdir.

Son zamanlarda yazılan akademik makalelerde de bu görüşler aktarılmaktadır. Mesela Hüseyin Çelik “İsrailoğullarının İnekle İmtihanı” başlıklı çalışmasında, müfessirlerin çoğunluğunun savunduğu inek sevgisini kalplerinden söküp atmak için inekle sınındıkları görüşünü esas alırken, Kadir Albayrak da “İsrailoğullarının Altun Buzağısı ve Kızıl İneği” adlı makalesinde, aynı görüşü örnekleriyle desteklemektedir. Fakat Zeynel Abidin Aydın “İsrailoğullarına Yöneltilen İnek Kesme Emrinin Fail-i Meçhul Cinayetlerin Çözülmesiyle İlişkisi: Kur’an ve Tevrat Merkezli Bir İnceleme” adlı çalışmasında, içlerindeki inek sevgisinin atılması için olduğunu söyleyen görüşe karşı çıkararak, yalanlarının ortaya çıkıp yüzlerinin kızarmasından korktukları için böyle davrandıklarını iddia etmektedir. Fakat bu görüş, katil ve katile yardımcı olan birkaç kişi için doğru olsa bile, onların dışında kalan halkın böyle bir endişe taşıdıkları düşünülemez. Çünkü rivayetlerde, fail-i meçhul konusunda iki şehir halkı veya iki boyun tartıştıkları belirtilmektedir. Ancak biz, araştırmacıların bu görüşlerine katılmamaktayız. İsrailoğullarının ayak direktmelerinin altında yatan sebebin, İsrailoğullarında gelişen itiraz kültürünün olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü Kur’an’da, gerek Hz. Musa ve kardeşi Hz. Harun’a, gerekse onlardan sonra gelen peygamberlere ve verdikleri emirlere karşı sık sık itiraz ettiklerine dair çok örnek vardır. Bizce inek kesme kıssası da bu itiraz kültürlerinin bir yansımasıdır.

Çalışmamızda ele aldığımız konu Kur’an’da bizzat anlatıldığı için Kur’an’ı esas alarak tefsir ve Kitab-ı Mukaddes’te mevcut olan bilgilerden de istifade edilerek değerlendirmeye çalıştık. Bu verilere göre yukarda bahsi geçen görüşleri de değerlendirdik. Fakat bu çalışmamızın ana konusunu İsrailoğullarının itiraz kültürü teşkil etmektedir. Çünkü takındıkları bu tavır ve tutum, karakter olarak edindikleri itiraz kültürü ve psikolojik durumlarından kaynaklandığı inancındayız.

1. İnek Kesme Olayı

.Arap dil bilimcileri, ayette geçen “bakar” kelimesinin cins isim olduğunu, hem eril (öküz) hem de dişil (inek) için kullanıldığını belirterek, “bakara” kelimesinin de hem eril hem de dişil için kullanıldığı gibi, sonundaki kapalı “ta” harfinin aynı zamanda bir inek veya bir öküz anlamına gelebileceğini de söylemişlerdir (Cevheri, 1987: c, 2, 594; Rağıb İsfehani, tarihsiz: 56; İbn Manzur, tarihsiz: c, 1, 323; Firuzabadi, 2005: 353). Yazır da, “bakar” kelimesi, manda dâhil sığır cinsinin ismidir. Binaenaleyh bir öküz veya inek, bir düve veya tosun veyahut da bir manda olabilir demektedir (Yazır, tarihsiz: 381). Kısacası bu kelime, hem bir inek hem de bir öküz anlamına gelmektedir. Bu nedenle ayette geçen “bakara” kelimesini sadece inek olarak

anlamak eksik kalır. Bir inek veya öküz olabilir. Maturidi de ayette, "yer sürmemiş, ekin sulamamış" (Bakara: 71) diye ifade edildiğinden, kesilmesi istenen sığırın öküz olduğunu göstermektedir. Çünkü yer sürme ve ekin sulama öküzle olur dedikten sonra ancak şimdiki zamanda insanların toprağı sürmek için öküzü kullandığı gibi onların da ineği kullanmış olabileceğini de belirtmektedir (Maturidi, 2005: c, 1, 494). Yani Maturidi de öküz veya inek olduğunu söylemektedir. Ancak bu olayla ilgili yaygın kullanım inek olduğu yönündedir. Biz de bu yaygın kullanışı dikkate alarak inek sözcüğünü kullanacağız.

Tefsir ve İslam tarihi kaynaklarında İsrailoğullarının inek kesme meselesiyle ilgili olay şöyle anlatılmaktadır: İsrailoğullarından yaşlı ve zengin bir adam vardı. Çocukları yoktu. Yegâne mirasçısı kardeşi oğullarıydı. Onlar da amcalarının mirasını erken elde etmek için onun ölümünü temenni ediyorlardı. Ömrü uzayınca da onlardan biri bir gece yaşlı amcasını öldürdü ve birlikte bir boyun, başka bir rivayete göre de bir şehrin kapısının önüne attılar. Sabahleyin maktulün cesedini gören insanlar onun katilinin kim veya kimler olduğu konusunda kendi aralarında tartıştılar. Yeğenleri, cesedin önüne atıldığı boydan/şehirden amcalarının diyetini talep ettiler. Tartışma uzayınca onlara denildi ki; niçin tartışıyorsunuz? Neden Allah'ın peygamberine gitmiyorsunuz? Onlar da Hz. Musa'ya gidip katili ortaya çıkarmasını talep ettiler. Hz. Musa halka sordu ama katili bilen veya söyleyen çıkmadı. Bunun üzerine Hz. Musa Allah'a yalvardı. Yüce Allah da bir inek kesmelerini ve onun bir parçasıyla maktule vurmalarını emretti. İsrailoğulları bu emir gereği bir inek kesmeleri gerekirken, hayvanın özellikleri hakkında birçok soru sorarak işi uzattılar. Nihayetinde detaylı özellikleri belirtilen ineği bir adamın yanında buldular. O da değerinin çok üzerinde bir bedel istedi. Nerdeyse fiyatından dolayı alamayacaklardı. Çünkü en fazla üç dinar eden hayvanı, ancak derisi dolu altın karşılığında satın alabilmişlerdi. İneği kesip onun bir parçasıyla maktule vurdular. Maktul dirilip kalktı. Kendisini öldürenin yeğeni olduğunu söyledi ve tekrar öldü. Katil de kısas cezasına çarptırılarak öldürüldü (Maturidi, 2005: c, 1, 489; Maverdi, tarihsiz, c, 1, 137; Zemahşeri, 1997: c, 1, 148, 153; Razi, 1995: c, 3, 543; Kadı Beydavi, 1418: c, 1, 86; İbn Kesir, 2003: c, 1, 294).

Suyuti, aynı içerikli olmasına rağmen İbn Abbas ve İkrime'den gelen biraz farklı şu iki rivayeti nakletmektedir: İbn Abbas'tan gelen rivayet kısaca şöyledir: İsrailoğullarının surla çevrili ve kapıları olan Hasine ve Hirbe diye iki şehirleri vardı. Hasine sakinleri akşam olunca kapılarını kapatırlardı. Sabah olunca da şehrin surları üstüne çıkıp etrafı gözetler ve bir olay olup olmadığına bakarlardı. Bir sabah ne görsünler, şehrin ana kapısı önünde yaşlı bir adamın cesedi duruyor. Bir müddet

sonra Hirbe sakinleri gelip siz bizim arkadaşımızı öldürdünüz dediler. Maktulün kardeşi oğlu olan genç, maktulün üzerinde ağlayarak siz benim amcamı öldürdünüz dedi. Onlar da; biz şehrimizin kapılarını kapattıktan sonra açmadık ve bu arkadaşınızın ölümüyle de ilgimiz yoktur dediler. Anlaşamadıkları için Musa'ya (as) gittiler. Allah da onlara bir inek kesmelerini emretti.

İkrime'den gelen rivayet ise şöyledir: İsrailoğullarının 12 kapılı bir mescitleri vardı. Her boyun girip çıktığı kapı ayrıydı. Mescide o kapıdan girer ve çıkarlardı. Yaşlı adam bir boyun kapısı önünde öldürülmüş ve cesedi bir başka boyun kapısı önüne çekilmişti. Maktul hakkında iki boy tartıştı. Bir boy onu siz öldürdünüz derken, diğer boy, hayır siz öldürdünüz ve kapımızın önüne çekip getirdiniz dediler. Anlaşmazlık uzayınca Hz. Musa'ya gittiler ve durumu anlattılar. Hz. Musa da onlara, Allah'ın kendilerine bir inek kesmelerini emrettiğini ve onun parçasıyla maktule vurduklarında, maktulün dirilip kendilerine katilini söyleyeceğini haber verdi. Suyuti, bu rivayetlerin dışında başka bir rivayetin daha olduğunu şöyle nakletmektedir: Yaşlı adamın kardeşi oğlu, “amcamın malı çok ve onun güzel bir kızı var. Amcamı öldürürsem, malına mirasçı olur ve kızıyla da evlenirim” düşüncesiyle amcasını öldürdü. Fakat katil olduğu ortaya çıkınca mirastan mahrum edildi. Suyuti, birçok âlimin, katilin maktulün mirastan mahrum edilmesinin o günden itibaren başladığını söylediklerini zikretmektedir (Suyuti, tarihsiz: c, 1, 187-188; ayrıca bkz. Ebussuud, tarihsiz: c, 1, 110; Alusi, 1415: c, 1, 286).

1.1.Fail-i Meçhul Cinayetin Oluş Zamanı

İbn Abbas'ın, inek kesme olayının denizi geçmeden önce, Mısır'da iken meydana geldiğini söylediği rivayet edilmektedir (İbn Atiyye, 1422: c, 1, 165). Eğer bu olay Mısır'dan çıkmadan önce gerçekleşmişse, inek kesme emrinin hikmeti gayet açıktır. Çünkü Mısırlılar tanrılarını doğa varlıklarına benzetip daha çok hayvan motifleriyle göstermişlerdir. Bunun ziraatla ilgisi olduğu açıktır. Mesela İsis tanrısı inek boynuzlarıyla, Harus ise, şahin başı ile resmedilmiştir. Böylece bir kısım hayvanlara ilahi vasıflar vererek kültleştirmişlerdi. Boğa, inek, yılan, kedi bir takım tanrılarının timsalleriydi (Yılmaz, 1996: 112). İsrailoğullarından da Kıptilerden etkilenip ineğe, boğaya tapanlar olmuştur. Bu nedenle inek kesme emrinin, onların bu batıl inançlarını yıkmak gibi bir amacı taşıması ilk akla gelen durumdur. Ancak denizi geçtikten kısa bir müddet sonra buzağı heykeli yapıp tapmaları, bu olayın Mısır'da değil, altın buzağıya tapma olayından sonraki bir dönemde, çölde olduğunu göstermektedir. Şayet Mısır'da olsaydı, ondan ders alıp buzağı heykeline tapmamaları gerekirdi. Nitekim bazı müfessirler, onlar buzağıya taptıktan sonra

tövbe ettik demişlerdi. Bu tövbelerinde samimi olup olmadıklarını imtihan ve gönüllerine işlemiş buzağı sevgisini söküp atmak için inek kesmeleri emredildi demişlerdir (Alusi, 1415: c, 1, 292; Meraği, 1946: c, 1, 141). Ayrıca onlara baskı ve zulmün her çeşidini reva gören, erkek çocuklarını öldürüp soykırım uygulayan Firavun ve yönetiminin, şeriatınızı uygulamakta serbestsiniz demeleri, böyle bir hak tanımaları elbette düşünülemez. Zaten İsrailoğullarına yapılan baskı, zulüm ve soykırımın hedefi de, Mısır aleyhine düşmanla işbirliği yapma tehlikesini ortadan kaldırmaktı. Çünkü Mısır, Hiksosların (Yabancı veya Çoban Krallar) işgalini yaşamıştı. Bir daha bir işgale uğramamak için işi ciddi tutarak en sert tedbirleri almışlardı. Bu nedenlerden dolayı bu olayın, buzağı putuna tapmalarından sonra ve çölde yaşadıkları bir dönemde olduğunu düşünmekteyiz.

1.2.Neden İnek?

Âlimlerimiz, başka bir hayvan değil de inek kesilmesi emrini şöyle açıklamışlardır: İsrailoğulları uzun süre Mısır'da kalmış ve onların inancından etkilenip ineğe tapmışlardı. Ayette de belirtildiği üzere buzağı sevgisi gönüllerine işlemişti (Bkz. Bakara: 93). Sonra tövbe edip Allah'a ibadete dönmüşlerdi. Allah onları sevdikleriyle imtihan etmeyi murat etti ki, böylece gerçek tövbe ortaya çıksın, kalplerindeki buzağı/inek sevgisi sökülüp atılsın. Zaten soru üzerine soru sorma nedeni de kalplerindeki buzağı/inek sevgisi kalıntısından kaynaklanmaktaydı demişlerdir (Maturidi, 2005: c, 1, 492; Maverdi, tarihsiz, c, 1, 137; Alusi, 1415: c, 1, 292; Meraği, 1946: c, 1, 141; Mevdudi, 1986: c, 1, 75/84 nolu dipnot).

Allah dileseydi elbette hiçbir hayvan kesmeden Hz. Musa'ya katilin kim olduğunu vahiyle bildirirdi. Fakat bildirmeyip herhangi bir hayvan değil de bir inek kesin diye emretmesinin birçok hikmeti olduğu muhakkaktır. Müfessirlerin çoğu bunu, kalplerine yerleşen ineğe tapma sevgisinin sökülüp atılmasına bağlarken, Zemahşeri de bu emrin hikmetini, Allah'a yakınlaşmak (takarrüb), sorumluluğunu yerine getirmek, sevap kazanmak, talep ettiği şeye kurbanla yaklaşmak olarak açıklamıştır (Zemahşeri, 1997: c, 1, 154). Alusi ise, onlar buzağıya taptıktan sonra tövbe ettiler. Allah Teâlâ da tövbelerinin gerçeklik kazanması için onları sevdiklerini kesmeyle imtihan etti dedikten sonra, bu emirde en önemli hikmet ise, onların buzağıya tapmalarının kınanmasını izah içindir. Yani siz öküzü suretinde buzağıya nasıl ibadet edersiniz? Allah'ın vahyini kabul etmiyor ve Peygamberinizin diriltme mucizesine inanmıyor da Samiri'nin ilahınız budur sözüne nasıl inanıyorsunuz, anlamında bir kınamadır demektedir (Alusi, 1415: c, 1, 292; ayrıca bkz. Meraği, 1946: c, 1, 141).

Bazıları ise, ana ve babasına iyilik yapan, onlara ihsanda bulunup şefkat gösteren bir adamın yanında belirtilen özellikleri taşıyan bir inek vardı. Allah Teâlâ, ana ve babasına iyilikleri sebebiyle onu dünyada mükâfatlandırmak istediği için bu emri verdi demişlerdir (Maturidi, 2005: c, 1, 492; Kadı Beydavi, 1418: c, 1, 87; Alusi, 1415: c, 1, 292). İnek sahibi için şöyle farklı bir rivayet daha anlatılmaktadır: İsrailoğullarından yaşlı salih bir adamın bir buzağısı vardı. Bahçesine götürür ve “Allah’ım! Oğlum büyüyünceye kadar onu sana emanet ediyorum” derdi. Oğlu babasına iyi davranırdı. Buzağı büyüdü, en semiz ve en güzel bir hayvan oldu. Bu hayvana, anası ve yetim kardeşleri de ortaklı. Onu satıp derisi dolusu altın aldılar” (Taberi, 1995: c, 2, 185, 187; Zemahşeri, 1997: c, 1, 152; Razi, 1995: c, 1, 550). Bu rivayetlerin doğru veya yanlış olduğunu söyleyebilecek durumda değiliz. Çünkü elimizde delil yoktur. Zaten İbn Kesir de katledilen şahıs ve olayla ilgili anlatılan hikâyelerin Yahudi kaynaklarından alındığını belirterek dikkatli davranılmasını söylemektedir (İbn Kesir, tarihsiz: c, 1, 110).

İnek sahibi ile ilgili anlatılan iki rivayet, özü itibarıyla aynıdır. Bu rivayetler doğru olsa bile esas değil, tali sebep olduğu kanaatindeyiz. Zemahşeri’nin, kurbanla Allah’a yaklaşma görüşünü kıymetli bulmakla beraber, İsrailoğullarının kalplerine yerleşen inek sevgisinin sökülüp atılması için emredildiğini ileri süren görüşe katılmamaktayız. Çünkü Kur’an’da, daha önce altın buzağıya taptıklarından dolayı şiddetle uyarıldıkları ifade edilmektedir. Ayrıca Tevrat’ta buzağıya tapanların öldürüldüğü hususu açıkça zikredilmektedir. Bu nedenle kalplerinde ineğe tapınma sevgisinin kaldığını düşünmemekteyiz. Şimdi Tevrat’taki ilgili bölüme ve Kur’an’daki ilgili ayete bakalım.

Musa ordugâha yaklaşıncı, altın buzağıyı ve oynayan insanları gördü. Çok öfkelenmiş. Elindeki taş levhaları fırlatıp parçaladı. Yaptıkları buzağıyı alıp yaktı ve toz haline gelinceye kadar ezdi. Sonra suya serpererek İsraililere içirdi (Bkz. Çıkış: 32/19-20). Sonra “*Musa ordugâhın girişinde durdu. Rabden yana olanlar yanıma gelsin dedi. Bütün Levililer çevresinde toplandı. Musa şöyle dedi: “İsrail’in Tanrısı Rab diyor ki: “Herkes kılıcını kuşansın. Ordugâhta kapı kapı dolaşarak kardeşini, komşusunu, yakınını öldürsün”. Levililer Musa’nın buyruğunu yerine getirdiler. O gün halktan üç bine yakın adam öldürüldü”* (Çıkış: 32/26-28).

Kur’an’da da, buzağıyı ilah edinmekle kendilerine yazık ettiklerini, bu nedenle Yüce Allah’a tövbe edip nefislerini öldürmeleri emredildiği belirtilmiştir (Bkz. Bakara: 54). Razi, ayetteki “*nefislerinizi öldürün*” ifadesinden kastın ne olduğu konusu, müfessirlerimiz tarafından üç şekilde yorumlanmıştır demektir:

1-İfade gerçek anlamdadır. Yani kişilerin kendilerini öldürmeleri, intihar etmeleri emredilmiştir. Bu görüş sahipleri İbn Abbas, Said b. Cübeyr, Mücahid ve arkadaşlarıdır.

2-Birbirinizi öldürün demektir ki, çoğu müfessirler bu görüşü benimsemişlerdir. Bunlar, kardeş kardeşi öldürmenin aynen kendisini öldürmek gibi olduğunu belirtmişlerdir.

3-Bu emir mecazidir. Kötü duygularınızı, bencil isteklerinizi yok edin demektir. Yani nefis tezkiyesi, riyazat demektir ki, bu, manevi olarak nefislerinizi öldürün anlamındadır. Kadı Abdülcebbar gibi tasavvuf ehli müfessirler bu görüşü savunmuşlardır.

Razi, Hz. Musa'nın şeriatında, mürtedin tövbesi ancak ölümle tamamlanır hükmünün olabileceğini belirttikten sonra, “*nefislerinizi öldürün*” ifadesinin yorumuyla ilgili ikinci görüş, birinci görüşe nazaran ayetin anlamına daha yakındır dedikten sonra, müminler tek nefis, tek beden (bkz. Nisa: 29, Nur: 61) gibi kabul edildiklerinden, buzağıya tapmayanların tapanları öldürmelerinin kast edilmiş olduğunu söylemektedir (Razi, 1995: 3/516-517). İbn Atiyye de buradaki anlamın, tövbe ile nefsin şehevî (kötü) arzularını öldürmek demek olduğunu kaydetmektedir (İbn Atiyye, 1422 h: 1/146). R. Rıza da “Muhammed Abduh'un, tövbe, kalpteki günaha rağbet izini silmektedir. Çünkü tövbe şuuru, günahın geri dönmesini engeller” dediğini zikretmektedir (Rıza, 1990: 1/265). Anlaşılan Abduh da bu ifadeyi “Nasuh Tövbe²” olarak alıyor ki, tasavvuf ehli müfessirlerin görüşü ile aynıdır. Karaman vd. de mecazi anlamda olduğu görüşünü benimsemektedirler (Karaman vd. 2008: 1/126).

Maturidi, “gerçek anlamda öldürmek değildir. Çünkü öldürme emri tövbeden sonradır. Mesela filan şu hususta nefisini öldürdü denildiğinde, gerçek öldürme kast edilmez. O işte gayret sarf etti, onda yoruldu, o hususta sıkıntı ve meşakatlere katlandı demektir. İkinci görüş olan birbirlerini öldürmeleri fikri de caizdir. Dünyada tövbeden sonra ta'zib (cezalandırma) caizdir. Çünkü dünyanın ceza ve sevabı mihnettir. Fakat tövbe üzere ölmüşse, ahirette azap görmez” demektir (Maturidi, 2005: 1/462-464). Yazır, birinci görüş kabul edilse, muhatap kavimden kimse kalmaz veya sadece emre isyan edip intihar etmeyenler kalırdı ki, murat bu değildir. Mecazi görüş güzeldir ama işari (dolaylı) bir mana olduğunu” söylemektedir (Yazır, tarihsiz: 355-356). İbn Aşur da ilk iki görüşün olabileceğini, üçüncü görüşün, yani

---

² İçten samimi ve halisane yapılan dua demektir (Yazarın notu).

nefsi öldürmenin mecazi olduğu görüşünün ise, ayetin lafızdan uzak olduğunu belirtmektedir (İbn Aşur, 1984: 1/503).

Kurtubi, Süfyan b. Uyeyne'nin, tövbenin, Allah'ın, başka ümmetlere değil, sadece bu ümmete olan bir nimeti olduğunu, İsrailoğullarının tövbesinin de öldürme olduğunu, fakat buzağıya tapanların intihar etmedikleri konusunda icma³ olduğunu söylediğini kaydetmektedir. Zühri'nin ise, bu emir geldiğinde İsrailoğullarının iki saf olduklarını, kendilerine durun deninceye kadar birbirlerini katlettiklerini ve bunun da maktul için şahadet, kalan için tövbe olduğunu söylediğini belirtmektedir. Birinci görüşe göre, buzağıya tapmayanlar da nefislerini katletmekle cezalandırıldı. Çünkü onlar münkeri değiştirmemiş ve buzağıya tapanlardan uzaklaşmamışlardı. Onlara vacip olan, buzağıya ibadet edenlerle savaşmalarıydı. Münker değiştirilmez ve insanlar arasında yayılırsa, o toplumun hepsinin ceza görmesi sünnetullah gereğidir. Nitekim Nesei'de geçen bir hadiste, *“bir toplumda günahlar işlenir, onlar da o günahları engelleyecek güce sahip oldukları halde değiştirmezlerse, Allah'ın cezası umumi olur. Hepsini kuşatır”* buyrulmuştur (Kurtubi, 1964: 1/402).

İkinci görüşün beslendiği kaynak Tevrat'tır. Buzağıya tapmayanlar ellerine kılıç veya kama almışlar. Fakat kişi, oğlunu, babasını, yakınına görünce Allah'ın emrini yerine getirememiş. Allah tarafından bir karanlık çökmüş ve akşama kadar savaşmışlar. Çok kişi ölünce Hz. Musa ile Hz. Harun Allah'a yalvararak, *“ya Rab! İsrailoğulları helak oldu. Artık kalan kalsın”* diye dua etmişler. Karanlık kalkmış ve ellerindeki kamalar düşmüş (Bkz. Çıkış: 32/26-28). Rivayete göre bu savaşta 70 bin kişi ölmüştür (Taberi, 1991: 2/603; Makdisi, tarihsiz: 3/91; Maverdi, tarihsiz: 1/123; Zemahşeri, 1997: 1/140; İbn Atiyye, 1422: 1/144; Razi, 1995: 3/518; Kurtubi, 1964: 1/396, 402). Öldürme hadisesi kabul edilse bile yetmiş bin rakamı son derece abartılı bir sayıdır. Nitekim bu rivayetin beslendiği kaynak olan Tevrat'ta üç bin kişi öldürüldüğü belirtilmektedir (Bkz. Çıkış: 32/27-28).

Birinci görüşü savunanlar azdır. İkinci görüş çoğunluğun görüşüdür. Bu görüş ayetin lafzına da uymaktadır. Üçüncü görüş olan mecazi görüş, tasavvufi güzel bir yorumdur ama Hz. Musa'nın getirdiği bu kadar mucizelere rağmen, ayrılışından kısa bir müddet sonra buzağı heykeli yapıp tapmalarının bir karşılığının olması gerekir. Zaten Mısır'dan edindikleri ve içlerine işlemiş buzağıya tapma sevgisini kolay kolay atamadıkları da ortadadır. Bu kişilerin cezasız kalması, bu fitnenin tekrar uyanmasına vesile olabilirdi. Bu nedenle buzağıya tapanların hepsi olmasa bile en azından ileri gelenlerinin, bu işe öncülük edenlerinin öldürüldüğünü düşünmekteyiz.

---

³ İslam âlimlerinin bir konuda fikir birliği etmesidir (Yazarın notu).

Mecazi görüşü, yani kötü duyguları ve bencil istekleri yok etme, şiddetli pişmanlık ve tam bir tövbe anlamında olduğunu kabul etsek bile, elimizde İsrailoğullarının kalplerinde ineğe tapma sevgisinin olduğunu gösteren sağlam bir delil yoktur. Çünkü onlar, belirtilen özellikte çok sayıda ineğin bulunduğunu ve böylece kendilerine bu işin karışık geldiğini, bu nedenle kast edilen ineğin hangisi olduğunun tam netleşmesi için sorular sorduklarını söylemişlerdir. Nihayet detaylı özellikleri verilip netleşince, “*İşte, şimdi tam doğrusunu bildirdin*” dediler” (Bakara: 71). Yani şimdi keseceğimiz inek belli oldu. Artık karıştırmamız mümkün değildir dediler. Eğer kalplerinde inek sevgisi kalsaydı en azından böyle demez ve bir kalp burukluğu içinde ineği keseceklerdi diye düşünmekteyiz.

Bazı araştırmacılar, ineğin vasfıyla ilgili üst üste soru sormalarının sebebi olarak, katil bulunur ve böylece yalanları ortaya çıkıp yüzleri kızarır korkusuna bağlarken (bkz. Aydın: 2020), bazısı da Tevrat'taki bilgilerden hareketle onların alışageldiği bir erkek hayvanın kurban edilmesiydi. Bu nedenle Hz. Musa kendilerine bir inek kesmelerini söyleyince, bizimle alay mı ediyorsun diyerek soru üstüne soru sordular. Zaten bu İneği de, diğer kurbanların aksine tapınağın dışında kesmişlerdi demektedir (Bkz. Albayrak: 2004). Ancak biz bu görüşlere de katılmamaktayız. Sebebini de ilerde açıklayacağız. Diğerleri ise, onların bilgiçlik ve dindarlık taslamaları, hidayetten sapmaları, peygamberlerine karşı saygısızlıkları nedeniyle üst üste sorular sormuşlardır demişlerdir (Reşid Rıza, 1990: c, 1, 286; İbn Aşur, 1984: c, 1, 546). Bu görüşün haklılık payı var ama tek başına olayı anlatamadığını, belki itiraz kültürünü perdelemek için böyle davrandıklarını düşünmenin daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Çünkü sorularla işi ağırdan almalarının altında yatan sebebin, onlarda, başta peygamberlerine karşı gelişen itiraz kültürünün olduğunu düşünmekteyiz. Fakat onlar bu itirazlarını bilgiçlik ve dindarlık kisvesiyle örtmüşlerdir. Farz-ı muhal onlara bir koç kesin denseydi, hemen bir koç alıp kesecekler miydi? Hayır. Aksine boynuzlu mu, boynuzsuz mu, rengi, yaşı ve diğer özellikleriyle ilgili soru soracaklarından şüphe duymamaktayız. Çünkü İsrailoğullarının itirazı sadece inek kesme konusunda ve yine sadece Hz. Musa'ya karşı olmamış, başka konularda ve başka peygamberlere karşı da olmuştur. İlerde bu konuya Kur'an'dan örneklerle yer vereceğiz.

İsrailoğullarının peygamberlerine karşı oluşan bu itiraz kültürünün oluşmasında, Mısır'da uzun süre baskı ve zulüm altında yaşamaları, hor ve hakir görülmeleri nedeniyle huy edindikleri zilletin, kanıksadıkları köleliğin etkisinin olduğunu düşünmekteyiz. Ayrıca yıllarca uzak kaldıkları hürriyetin de bir bedel istediğini kavrayamadıkları için Hz. Musa ile olan yolculuklarında karşılaştıkları her zorluk

karşısında, “bizi çölde öldürmek mi istiyorsun” diyerek isyan etmekten geri durmamışlardı. Nitekim bu konuda Reşit Rıza şu değerlendirmelerde bulunmaktadır: “İsrailoğulları uzun süre Mısır’da ikamet ettikleri için aşağılanmaya alışmışlar ve şirk inancına ünsiyet peyda etmişlerdi. Bu nedenle her attıkları adım bir günah oluşturmaktaydı. Çöl yolculuğunun her meşakkatiyle karşılaştıklarında, Musa’ya (as) bıkkınlık göstererek, Mısır’daki esaret günlerine hasret duyup oraya dönmeyi temenni etmişlerdi. Gâh Allah’ın vadinin geciktiğini düşünüp Hz. Musa’dan kendilerine başka bir ilah edinmesini istemişler, gâh buzağı heykeli yapıp tapmışlardı. Bazen de Rablerinin emrinden çıkıp nimetlerine karşı nankörlük etmişlerdi” (Rıza,1990: c, 1, 272). Kanaatimizce Kur’an’da geçen inek kesme olayı da onların bu itiraz karakterlerinin en bariz örneğini teşkil etmektedir.

Müfessirler, bu kıssa, İsrailoğullarının katılığını, bilgiçlik ve dindarlık taslamalarını, fasıklıklarını, hidayetten sapışlarını, peygamberlerine karşı itiraz ve saygısızlıklarını, çok soru sorarak işi zora soktuklarını, zora soktukça da zorlandıklarını gösterdiğini söylemişlerdir (Reşid Rıza, 1990: c, 1, 286; İbn Aşur, 1984: c, 1, 546). Bu nedenle R. Rıza, Yüce Allah İslam ümmetine, “*Ey iman edenler! Açıklandığı takdirde sizi sıkıntıya sokacak hususlarda soru sormayın. Kur’an indirilirken böyle sorular sorarsanız size açıklanır. Allah onlardan sizi muaf tutmuştur. Allah çok bağışlayıcıdır, halîmdir. Bu tür soruları sizden önce de bir topluluk sormuş, fakat sonunda bunları inkâr eder olmuşlardı*” (Maide:101-102) buyurarak çok soru sormaktan menetmiş, Resulullah’ın (sas) sahabe de bu emre itirazsız uydukları için zorlanmadılar. Bu nedenle din, fitri, sade ve müsamahalıydı demektedir (Rıza, 1990: c, 1, 286). Bu ayetlerde, peygamber hayatta iken ve vahyin devam ettiği esnada anlaşılabilen konularda soru sorulduğunda, cevaben gelecek vahiy nedeniyle zorluklar yaşanabileceğini, bu nedenle Müslümanların diğer ümmetler gibi davranmamaları gerektiği açıkça belirtilmiştir. Ayette çok soru soran topluluğun ismi zikredilmese bile bunların İsrailoğulları olduğu konusunda müfessirler ittifak halindedirler. Çünkü onlar peygamberlerine çok soru sormuş ve aldıkları cevapları ya uygulamamışlar veya inek kesme emrinde olduğu gibi ağırdan almışlardır.

R. Rıza, bazıları bu kıssa Tevrat’ta yoktur, Kur’an nereden getirdi diye itiraz etmektedirler. Buna cevabımız şudur: Bu kıssa Allah indindedir. Onlar Tevrat’ta zikredilenin bir kısmını unuttular. Ancak Tevrat yazarlarından duyduklarını aldılar. Fakat bu hüküm Tevrat’ta, bir maktul olur da katili bilinmezse, maktulün bulunduğu yere yakın şehrin ileri gelenleri daima suyu akan bir vadide toplanır. Boyunduruk altına alınmamış bir düvenin boynu kırılır. Bu insanlar boynu kırılan hayvanın üzerinde ellerini yıkarlar ve “bu kanı ellerimiz dökmedi. Ya Rab! Halkın İsraili

bağışla” diye dua ederler. Bunu yapanların suçsuz, yapmayanların ise katil sayılacağı şeklinde bir hüküm yer almaktadır (Bkz. Tesniye: 21/1-9). Mümkündür ki bu hüküm, bu kıssanın kalan kısmıdır veya onun sebebidir. Kur'an bu olayı tashih etmiştir. Değiştirdikleri birinci hükmü veya kaybettiklerini Allah ortaya çıkarmıştır (Rıza, 1990: c, 1, 287). R. Rıza'nın dediklerine katılıyoruz. Çünkü bu hüküm, Tevrat yazarlarının birçok ekleme ve çıkarmalarına rağmen hala Tesniye (Yasaların Tekrarı) bölümünde yer alması, bu olaya bir işaret olduğu fikrini güçlendirmektedir.

Bu açıklamadan sonra artık İsrailoğullarının itiraz kültürleriyle ilgili Kur'an'da geçen örneklere bakabiliriz. Fakat bu örnekler çok olduğu için sadece birkaçını aktarmakla yetineceğiz.

2. İsrailoğullarının İtiraz Kültürüne Kur'an'dan Örnekler

Bu itiraz örneklerine önce Hz. Musa dönemiyle başlamak istiyoruz:

- a) Hz. Musa, İsrailoğullarına, kendilerine işkencenin en kötüsünü reva gören ve erkek çocuklarını öldürerek (bkz. Bakara: 49) planlı bir soykırım uygulayan Firavun ve adamlarına karşı, Allah'tan yardım talebinde bulunup sabretmelerini, böyle yaptıkları takdirde Allah'ın onları yeryüzüne mirasçı kılacağını, sonuçta takva sahiplerinin kazanacağını söylediğinde (bkz. A'raf: 128), onlar;

“Sen bize gelmeden önce de bize işkence edildi, geldikten sonra da.” Mûsâ, “Umulur ki, Rabbiniz düşmanınızı helâk edecek ve sizi bu yerde (Mısır'da) egemen kılıp nasıl davranacağınıza bakacaktır” dedi” (A'raf: 129). Ayetten açıkça anlaşılmaktadır ki, İsrailoğulları sabretmiyor ve Hz. Musa'yı dinlemiyorlardı. Talmud'da da onların bu itirazı şöyle anlatılmaktadır: “Biz, bir kurdun bir kuzuyu yakalamasından sonra, bir çoban o kuzuyu kurtarmaya çalışırken, paramparça olan o zavallı kuzu gibiyiz. Sizin ile Firavun arasındaki çekişmeden zarar gören biz oluyoruz” (Mevdudi: 2019, c, 1, s, 429) Oysa Yüce Allah onları kurtaracağını vadedmişti. Nitekim Allah Teâlâ, onlar savaştan, hiçbir çaba sarf etmeden, hatta düşmana bir taş dahi atmadan Firavun ve ordusunu denizde boğarak helak etti (Bkz. Bakara: 49-50).

- b) Hz. Musa kavmini denizden geçirmiş ve kendilerini yakalamaya gelen, muhtemelen de kılıçtan geçirecek olan Firavun ve ordusu, onların gözleri önünde suda boğularak helak olmuşlardı. Bizzat şahit oldukları bu büyük mucizeye rağmen onlar, çöl yolculuğunda uğradıkları bir kavmin putuna

özen duymuş ve Hz. Musa'dan kendileri için de bir put yapmasını istemişlerdi (Bkz. A'raf: 138). Oysa Hz. Musa onları tevhit inancına davet etmiş onlar da kabul etmişlerdi.

Yine İsrailoğullarının, denizi geçtikten hemen kısa bir süre sonra altın buzağı heykeli yapıp tapmaları ve bu hususta kendilerini uyaran Hz. Harun'a itiraz edip karşı gelmeleri de onların bu itiraz kültürünün bir tezahürüdür (Bkz. A'raf: 148; Taha: 86-94). Onlar bir kısmı Mısırlılardan etkilenip puta tapıyordu. Tapmayanların büyük çoğunluğu da o inanca sempati duyuyordu. Bu nedenle böyle davrandılar denebilir. Şüphesiz bunun etkisi vardır ama bu mazur görülemez. Çünkü onlar artık bir peygambere ve onun getirdiği ilahi vahye inanmışlardı. Nitekim Mekke ve Medine ehli de putlara tapıyordu ama İslam'a girdikten sonra ne put talepleri olmuş ne de putperestliğe karşı sevgi beslemişlerdi. Onlar tevhit inancına sımsıkıya bağlanmışlardı.

- c) Hz. Musa, Mısır'dan Firavunun zulmünden kurtardığı halkına, Allah'ın kendilerine Beytülmakdis'e girmelerini emrettiğini söyleyince, onlar Hz. Musa'ya itiraz ederek, orada zorba bir kavim var. Senle Rabbin gidin onlarla savaşın. Düşmanı oradan kovun. Biz hemen gelir ve o topraklara yerleşiriz dediler. Bu nedenle Hz. Musa onlara beddua etti. Onlar da 40 yıllık bir çöl hayatıyla cezalandırıldılar (Bkz. Bakara: 58; Maide: 21-26).
- d) İsrailoğulları çöl hayatında da Hz. Musa'ya sık sık itiraz ediyorlardı. Allah onlara bildircin eti ve kudret helvası vermişti (Bkz. Bakara: 57). Onlar, hiç emek sarf etmeden, sanki cennet hayatını yaşıyorlarmış gibi yanlarına gelen bildircin ve kudret helvasıyla besleniyorlardı. Fakat bu yiyeceğe de artık sabredemeyeceklerini söyleyerek, yerin bitirdiği mercimeği, soğanı, sarımsağı, kabağı, sebzeyi talep etmişlerdi. Hz. Musa da onların bu talebine hayret etmiş ve *"İyi olanı düşük olanla değiştirmek mi istiyorsunuz? Öyle ise inin şehre! İstedikleriniz orada var"* (bkz. Bakara: 61) demişti. Onların çöldeki yakınma ve itirazlarıyla ilgili Tevrat'ta da çok sayıda örnek vardır (Bkz. Çölde Sayım: 16/1-35).

İsrailoğullarının bu itirazlar sadece Hz. Musa dönemiyle sınırlı değildir. Ondan çok sonraki dönemlerde de bu itirazları devam etmiştir. Bunlardan sadece iki örnekle yetinmek istiyoruz. Biri, Hz. Musa'dan takriben dört yüzyıl sonra, Hz. Davud'un da şahit olduğu bir dönemde, diğeri de Hz. Musa'dan iki bin yıl sonra Resulullah (sas) döneminde vuku bulan olaydır.

İsrailoğulları komşuları ve düşmanları olan Amalika veya Filistilere yenilmiş ve kutsal sandık da ellerinden çıkmıştı. İleri gelenler zamanın peygamberine (Kitab-ı Mukaddes'te adı Samuel olarak geçmektedir) gittiler ve kendilerine, komutası altında birleşecekleri bir kral tayin etmesini, onun komutasında düşmana karşı savaşacaklarını söylediler. Peygamber de onlardan, savaş emredildiğinde karşı çıkıp isyan etmeyeceklerine dair söz istedi. Onlar da niçin savaşmayacağız? Bizi ve çocuklarımızı yurdumuzdan kovdular deyip karşı çıkmayacaklarını beyan ettiler. Fakat savaş emredilince onların çoğu verdikleri sözden caydı. Peygamber onlara, Allah'ın kendilerine Talut'u (Kitab-ı Mukaddes'e göre Saul) kral tayin ettiğini söyledi. Savaş emrini kabul eden topluluğun çoğu, Talut'un fakirliğini ileri sürerek onun krallığını reddettiler. Nihayet Talut ordusuyla Calut'la (Golyat) savaşmaya giderken, askerlerin karşılaştıkları sudan ya hiç içmemelerini, içerlerse de bir avuçtan fazla içmemelerini söyledi. Fakat askerin çoğu onu dinlemedi ve o sudan bolca içtiler (Bkz. Bakara: 246-249; ayrıca bkz. 1. Semuel: 8-11. bablar).

Yazır'ın da belirttiğine göre Bakara Suresi 98. ayetin nüzul sebebiyle ilgili birçok rivayet anlatılmaktadır. Bu rivayetlerden biri şöyledir: Hz. Peygamber Medine'ye hicret edip İslam'ı tebliğe başlayınca, Fedek Yahudilerinin din bilginlerinden Abdullah b. Suriya, münazara etmek için birkaç adamıyla Resulullah'ın (sas) huzuruna geldi. Sorduğu üç soruda beklediği cevabı aldı. "Eğer dördüncü soruya da cevap verirsen sana iman ettim" diyerek, şöyle sordu: Sana vahyi hangi melek getiriyor? Hz. Peygamber de Cibril (Cebrail) olduğunu söyledi. Bunun üzerine, "o bizim düşmanımızdır, o savaş ve şiddet getirir. Bizim elçimiz Mikail'dir ki, müjde, ucuzluk, bolluk getirir. Sana gelen o olsa idi iman ederdik" deyip itiraz etmiştir (Bkz. Yazır, tarihsiz: 429). Böylece bir huy ve karakter haline getirdikleri itiraz kültürü, Hz. Musa'dan iki bin yıl sonra dahi canlı ve etkili olduğunu bir kez daha göstermiş oldu.

Yahudilerin Cebrail (as) hakkında söyledikleri gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü İlahî kaynaklı üç dinde (Yahudilik, Hıristiyanlık, İslam) vahiy meleğinin Cebrail (as) olduğu bilinmektedir. Nitekim Hz. Peygamber sadık eşi Hz. Hatice'ye, "Yalnız kalır kalmaz, beni "ya Muhammed, ya Muhammed!" diye çağıran bir ses duyuyorum, uykuda da değilim, tamamen uyanık halde gökte bir ışık görüyorum. Beni çağıran şeytan mıdır? Halkın beni yalancı veya kâhin olarak telakki etmelerinden korkuyorum" demişti. Zira Hz. Peygamber, ilahi bir tebliğ vazifesinin mahiyetini bilmiyor ve dış görünümü itibariyle birbirine çok benzeyen rahmanî ile şeytanî ilhamın arasındaki ince farkı ayıramıyordu. Hz. Hatice Resul-i Ekrem'i, Hıristiyan dinine mensup olan, Tevrat ve İncil'i bilen amcası oğlu Varaka b. Nevfel'e götürdü. Varaka Resullullah'ı (sas) dinledi ve sevinçle bağırarak; "Hayır, bu ses asla şeytanî değildir; bu tıpkı Musa'nın Namus-u Ekber'i (Cebrail) gibidir. Şayet daha yaşarsam,

peygamberlik vazifende zorluklar olursa, bütün gücümle seni koruyacak ve destek olacağım” dedi. (Hamidullah, 1972: 67-68). Bundan da anlıyoruz ki, Yahudi ve Hıristiyanlar da Cebrail’in vahiy meleği olduğunu biliyorlardı. O zaman bu hususu Yahudi Abdullah ve arkadaşları da biliyordu. Sırf İslam’ı kabul etmemek için böyle bir bahane ileri sürerek itiraz etmişti. Çünkü iman etmek için değil, hazırladığı sorularla Resulullah’ı (sas) zor duruma düşürmek için gitmişti.

Bu örnekler de bize, İsrailoğullarının sadece peygamberlerine değil, kral ve komutanlarına, geleceğini bekledikleri ve kendilerinden olacağını söyledikleri ahir zaman Peygamberi Hz. Muhammed’e de itiraz ettiklerini göstermektedir. Bu itiraz karakterleri nedeniyle birçok peygamber tarafından kendilerine lanet edilmiştir. Nitekim hem peygamber hem hükümdar olan Hz. Davud ve yine peygamberleri olan Hz. İsa da onlara lanet etmişlerdir. Çünkü onlar isyan etmiş ve haddi aşmışlardı (Bkz. Maide: 78). Yani öyle şeyler yapmış ve öyle davranışlar sergilemişlerdi ki, bu iki peygamberin sabrını taşıyarak lanetlerine müstahak olmuşlardı. Yine Kur’an’da Yahudilere lanet edildiğine dair çok sayıda ayet vardır (Bkz. Maide: 64). Aralarındaki çok uzun zaman dilimine ve mekân farklılığına rağmen sunduğumuz bu örnekler bile İsrailoğullarının, yani Yahudilerin itirazı bir huy ve karaktere, bir kültüre dönüştürdüklerini göstermektedir. İnek kesme konusundaki itirazları, belki bu itiraz kültürünün en bariz örneğidir. Kur’an-ı Kerim de onların bu itirazını, adeta bir film şeridi gibi gözler önüne sermektedir.

3. Kur’an’da İnek Kesme Kıssası

Olayı anlatan ayetlerin akışı şöyledir: *“Bir zaman Musa kavmine, “Allah size bir sığır kesmenizi emrediyor” demişti de; onlar da “Bizimle alay mı ediyorsun!” demişlerdi. Musa: “Cahillerden olmaktan Allah’a sığınırım!” dedi”* (Bakara: 67).

Müfessirler, bu olayın başının Bakara Suresi 72. ayet ve devamı olduğunu söylemişlerdir. İnek kesme emrinin önce gelmesi ise, hem bu emrin olaydan bağımsız olması, yani olayın bir parçası değil, çözümü olması hem de daha önceki ayetlerde sayılan ve Allah’ın İsrailoğullarına verdiği nimetlerin sonuncusu olması hasebiyledir. Bu emirle, aralarında çekişmeye sebep olmuş, belki çatışmaya varacak bir olay çözüme kavuşturularak Allah’ın İsrailoğullarına olan nimetlerinden biri daha hatırlatılmış olduğunu söylemişlerdir (Kadı Beydavi, 1408: c, 1, 86; Ebussuud, tarihsiz: c, 1, 110; Alusi, 1415: c, 1, 285). Müfessirler, olayın çözülmesi, yani katilin bulunması, inek kesme emrin dünyevi yönüdür. Kesilen ineğin bir parçasıyla vurulup ölünün hayata dönmesi ve konuşması ise Hz. Musa’nın bir mucizesi olup emrin uhrevi yönüdür demişlerdir (Alusi, 1415: c, 1, 285). İbn Aşur da bu kıssanın başının Bakara: 72. ayet olduğunu ve Hz. Musa’nın da failin bulunması için

kendisine müracaat edenlere, Allah'ın emrinin bir inek kesmek olduğunu söylediğini belirttikten sonra, bence burada iki olay vardır. Biri, Tevrat'ın Tesniye bölümünde, katili bilinmeyen, faili meçhuller için uygulanan hükümdür (Bkz. Tesniye: 21/1-9). Diğeri ise, ineğin kesilip bir parçasıyla maktule vurulması emrini bildiren Bakara: 73. ayettir. Kur'an, iki kıssayı bir araya toplamıştır demektedir (İbn Aşur, 1984: c, 1, 546-547).

Biz İbn Aşur'un bu görüşüne katılamıyoruz. Çünkü önceki ayetlerde anlatılanlar ile Tevrat'taki hüküm farklıdır. Bu nedenle biz de müfessirlerin çoğunluğunun görüşünü uygun bulmaktayız. Olay Bakara: 72 ve 73. ayetlerde anlatılmıştır. Katilin tespiti için inek kesilmesi emri ve İsrailoğullarının bu emre karşı sordukları sorular da Bakara: 67-71. ayetlerde zikredilmiştir. Zaten Meraği de bu üslubun, yani önce ineğin kesilme emrinin zikredilmesi ve sonra da olayın anlatılması, en iddialı davet metodudur dedikten sonra, bu durumda dinleyici veya okuyucu konuya pür dikkat kesilir ve hayvanın kesilmesinin sebebini bilmek ister. Böylece Hz. Musa ile kavmi arasındaki bu tartışmanın hikâyesini öğrenme konusunda merakı artar ve Allah'ın, ineği kesin emrindeki hikmeti büyük bir iştihakla arzular. Zaten Kur'an-ı Kerim, tarihçilerin olayları tertip usulüne riayet etmez. Ancak o, akılları yönlendirir, kalbi toplar, dinleyiciye, etrafında olan konuşmalara karşı aşırı arzu ve isteği ilham eder demektedir (Meraği, 1946: c, 1, 142).

Müfessirlerin çoğu, ayette, İsrailoğullarının peygamberlerine karşı çok sayıdaki saygısız davranışlarından biri daha anlatılmaktadır. Bu da onların, Allah'ın emrine uyup bir inek kesmeleri gerekirken, bizimle alay mı ediyorsun diyerek, Hz. Musa'yı ciddiyetsizlikle suçlamış olmalarıdır. Oysa peygamberler her daim ciddi, vahiy konusunda da en hassas kişilerdir. Bu hususta istihza (alay), cehalet ve beyinsizliktir. Zaten Hz. Musa da istihzanın, Allah'ı bilmemek olduğunu söyleyerek Allah'a sığındım dediğini zikretmişlerdir (Kadı Beydavi, 1418: c, 1, 86; Ebussuud, tarihsiz: c, 1, 110; Alusi, 1415: c, 1, 285).

Razi de Hz. Musa'nın "*cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım*" ifadesini şöyle açıklamıştır:

- 1-Alayla iştigal cehalet sebebiyle olur. Peygamberlik makamında alaya yer yoktur.
- 2-Dinî emir ve işlerde alay, şiddetli ceza ve büyük bir azabı getirir (Razi, 1995: c, 3, 546). Peygamberler bundan uzaktır demektir. Yine Razi bu ifade ile ilgili olarak, müfessirlerin ileri sürdükleri görüşleri de şöyle sıralamaktadır:

- a) Hz. Musa onlara, ineği kesip onun bir parçasıyla maktule vurunca onun dirilip katilini söyleyeceğini bildirmediği için inek kesme emri onlara alay gibi gelmişti.
- b) Hz. Musa'nın onlara haber vermesi muhtemeldir ama onlar ölü bir hayvanın parçasını vurmakla bir ölü nasıl dirilir diye hayret ettikleri için alaya alındıklarını sanmışlardı.
- c) Hz. Musa'ya böyle demekle kâfir olmuşlardı. Çünkü Allah'ın diriltme kudretinden şüpheye düşmüşlerdi. Eğer bu emrin Allah'tan olup olmadığından şüphelendilerse, bunda da Hz. Musa'ya ihanet vardır ki, bu da küfrü gerektirir.
- d) Böyle demeleri küfrü gerektirmez. Çünkü öyle sanmışlardı (Razi, 1995: c, 3, 546; ayrıca bkz. Kadı Beydavi, 1418: c, 1, 86; Ebussuud, tarihsiz: c, 1, 110; Alusi, 1415: c, 1, 285-286; Meraği, 1946; c, 1, 143).
- e) Böyle demeleri, kaba ve katı tabiatları, günahkârlıkları yüzündendi. Yoksa müminlerdi.
- f) Meseleyi anlamak için böyle demişlerdi (Alusi, 1415: c, 1, 285-286; Meraği, 1946; c, 1, 143).

Meraği de sanki onlar Hz. Musa'ya, biz sana maktulün durumunu soruyoruz. Sen bizi alaya alıp inek kesin diyorsun. Bu, son derece gariptir. Bizim talebimizden de çok uzaktır demişlerdir. Oysa onlara düşen Hz. Musa'ya saygı gösterip söyleneni yapmak ve sonucu beklemektir demiştir (Meraği, 1946: c, 1, 142-143). Yazır ise, bunu söylemeleri, henüz öküzü mukaddes bir hayvan olarak görmeleri ve kurban edileceğini tasavvur edemiyor olmalarıydı demiştir (Yazır, tarihsiz: 381). H. Karaman vd. ise, İsrailoğulları Mısır'da uzun süre kaldıkları için onların inancındaki kutsallığı kabul etmiş ve bu nedenle kesmek istememiş olabilirler dedikten sonra, Hz. Musa'ya, "*bizimle alay mı ediyorsun*" sözleri, Hz. Musa Tur'da iken buzağı heykeli yapıp tapmaları, Bakara: 71. ayette, "*az daha yapamayacaklardı*" ifadesi de istemeye istemeye kestiklerini göstermektedir. Tevhit inancında Allah'tan başka bir şeye tapmak mümkün değildir. Bu sebeple Allah onlardan bir inek kesmelerini istemekle, dolaylı olarak ineğin kutsal olduğu inancını yıkmak istemiştir. İlk emir inek kesmektir. Buna sorgusuz sualsiz uyacaklarına, önce garip karşılaşmış, sonra da işi uzatmışlardır demektelerdir (Karaman vd. 2008: c, 1, 143). Biz, Yazır ile Karaman ve arkadaşlarının ineği kutsal kabul ettiklerinden dolayı kesme işini uzattıkları görüşüne katılmamaktayız. Sebebini de daha önce açıklamıştık.

İsrailoğulları, sorularıyla sanki takva sahibi olduklarını, işin netleşmesini, şüphe kalmamasını istiyorlar gibi bir izlenim veriyorlardı. Böylece Hz. Musa'ya, *“Bizim adımıza Rabbine dua et de onun nasıl olduğunu bize açıklasın”* dediler. Musa: *Allah diyor ki: ‘O, ne yaşlı ne de körpe; ikisi arasında bir inek’*. Size emredilene hemen yapın dedi” (Bakara: 68). Fakat onlar bu emre de uymadılar. Oysa kesilecek inek daha belirgindi. Bu inek ne körpe ne yaşlı, ikisi arası bir inek olacak. Bunu anlamamaları mümkün değildi. Ancak yine sordular. Onlar sordukça, Allah Teâlâ da hayvanın özelliklerine yenilerini ekliyordu. Yani sadece soruları nedeniyle daha büyük zorluklarla karşılaşıyorlardı.

“Bu defa: Bizim için Rabbine dua et de renginin nasıl olacağını bize açıklasın” dediler. (Musa), *“O diyor ki: Sarı renkli, parlak tüylü, bakanların içini açan bir ineştir”* dedi. (Ey Musa!) *Bizim için Rabbine dua et de onun nasıl bir şey olduğunu bize iyice açıklasın; çünkü bu sığır bize ayırt edilemez geldi; inşallah doğrusunu buluruz”* dediler. (Musa) dedi ki: *Allah şöyle buyuruyor: O, henüz boyunduruk altına alınıp yer sürmemiş, ekin sulamamış, serbest dolaşan ve alacası bulunmayan bir ineştir. “İşte şimdi doğrusunu anlattın”* dediler ve ineği (bulup) *kestiler, ama az daha (bunu) yapmayacaklardı”* (Bakara: 69-71).

Her sorunun cevabı, kesecekleri inek için yeni özellikler demek olduğunu görmelerine rağmen, peygamberlere karşı gelişen itiraz kültürleri nedeniyle yeni sorularla inek kesme işini uzattılar. Nihayet öyle özellikler sayıldı ki, onun gibi bir hayvanı bulmak hayli zorlaştı. İş bu noktaya gelince, *“İşte şimdi doğrusunu anlattın”* dediler. Yani herhangi bir ineği keseceklerken, işi içinden çıkılmaz hale getirmek, ancak İsrailoğullarına has bir durum olsa gerektir. Zaten bu özellikleri sebebiyle başta Hz. Musa olmak üzere peygamberlerini çok uğraştırmış ve çok üzmüşlerdir.

Suyuti, “eğer onlar *“inşallah doğrusunu buluruz”* demeselerdi, ineği bulamazlardı demiştir (Suyuti, t.y. c, 1, 188). Suyuti'nin bu görüşü şu ayetin hükmüne uymaktadır: *“Hiçbir şey hakkında sakın “yarın şunu yapacağım” deme! Ancak, “Allah dilerse yapacağım” de. Unuttuğun zaman Rabbini an ve “umarım Rabbim beni, bundan*

daha doğru olana ulaştırır” de” (Kehf: 23-24). Böylece hem Resulullah (sas) hem de onun şahsında tüm Müslümanlar uyarılmıştır⁴.

Kadı Beydavi, ayette geçen *“İşte şimdi doğrusunu anlattın”* ifadesini, ineğin gerçek özelliklerini işte şimdi söyledin ve onu bize tam açıkladın şeklinde yorumlamıştır (Kadı Beydavi, 1418: c, 1, 87). Yani şu ana kadar söylediğin özellikte çok sayıda inek vardı. Bu nedenle hangisinin kast edildiğini bilmiyorduk. Bu nedenle yanlış yapmak istemedik. Şimdi ise, başka ineklerde bulunmayan özellikleri söyledin ve keseceğimiz hayvan artık tam belli oldu anlamındadır.

Müfessirler, ayette geçen *“az daha ineği kesemeyeceklerdi”* ifadesini ise şöyle yorumlamışlardır:

- a) Belirtilen özellikleri sebebiyle o sığırı bulmaları güçleştiği veya yakın akrabasının öldürdüğü ortaya çıkıp da rezil ve rüsva olmaktan korktukları için az daha kesemeyeceklerdi.
- b) Sahibi haddinden fazla para istediği için nerdeyse alıp kesemeyeceklerdi. Çünkü hayvan sahibi üç dinar eden hayvanına, derisi dolusu altın istemişti.
- c) Onlarda olan buzağı, inek sevgisi nerdeyse kesmelerine engel olacaktı veya bu işin zorluğundan kinayeydi (Taberi, 1995: c, 2, 219-220; Maverdi, t.y. c, 1, 142; Zemahşeri, 1997: c, 1, 152; Razi, 1995: c, 3, 550; Kadı Beydavi, 1418: c, 1, 87; Ebussuud, tarihsiz: c, 1, 297; Alusi, 1415: c, 1, 292).

Biz, yalanları ortaya çıkar ve rezil olurlar korkusu ile kalplerine sinen ineğe tapma sevgisi nedeniyle az daha kesemeyeceklerdi görüşlerine katılmıyoruz. Sebebini ve kendi görüşümüzü daha önce açıkladığımız için burada tekrara girmek istemiyoruz. İkinci görüş olabilir. Çünkü o evsftaki ineği bulmak çok zor olduğu gibi sahibinin normal fiyata satması da pek beklenemez.

4. İneğin Kesilmesi ve Mucizenin Tahakkuku

Fail-i meçhul cinayet ve failinin tespiti şu üç ayette anlatılmaktadır: *“Hani siz bir adam öldürmüştünüz de bu hususta birbirinize düşmüştünüz. Hâlbuki Allah*

---

⁴ Maalesef bazı insanlar, “İnşallah (Allah dilerse)” deyiminin anlamını ve ne ifade ettiğini bilmediklerinden, Müslümanların, işi yapmamak, işi savsaklamak veya sözünü tutmamak için inşaallah dediklerini sanmaktadırlar. Belki de böyle düşüncelerinde bazı Müslümanların inşaallah deyip sözlerini tutmamasının da etkisi olmuştur. Fakat inşaallah’ın anlamı, ben sözümü tutacağım, dediğimi yapacağım, beni bundan ancak Allah tarafından gelen bir engel alıkor demektir.

sakladığınızı ortaya çıkaracaktır. Haydi, şimdi (öldürülen) adama, (kesilen ineğin) bir parçasıyla vurun dedik. Böylece Allah ölüleri diriltir ve belki düşünürsünüz diye size ayetlerini (peygamberlerine verdiği mucizeleri) gösterir” (Bakara: 72-73).

Maturidi, öldüren bir kişi olduğu halde ayette öldürmüştünüz şeklinde çoğul olarak zikredilmesini, katili gizlemelerinden dolayı olduğunu belirtmiştir (Maturidi, 2005: c, 1, 495). Birçok müfessir, öldürme işinin hepsine nispet edilmesini, bu olayın onların içinde vuku bulması sebebiyle olduğunu, Arapların ifade tarzının da böyle olduğunu söylemişlerdir (Kadı Beydavi, 1418: c, 1, 88; Alusi, 1415: c, 1, 292-293). Nitekim Alusi de öldürme işinin topluma mal edilmesi, Arapların üslubu gereği idi. Onlar eşya ve olayları kabileye nispet ederler. Kur'an da bu üslubu kullanmıştır. Ayrıca burada hepsine nispette bir incelik de vardır. Şöyle ki; hırs, tamah ve cüretleri sebebiyle öldürme fiili onlardan uzak değildi dedikten sonra, bazılarının da öldürülen adamın varisleri bir topluluktu. Onu öldürme konusunda fikir birliği etmişlerdi. Bu nedenle çoğul olarak ifade edildiğini söylemiştir (Alusi, 1415: c, 1, 292-293). Bazıları da hepsine nispet edilmesini, onların rızası ve desteğiyle olduğunu gösterdiğini vurgulamışlardır (Kadı Beydavi, 1418: c, 1, 88; Alusi, 1415: c, 1, 292-293). Meraği de, bu hitap Medine Yahudilerineydi. Çünkü onlar atalarının yaptıklarından memnundular. Ayrıca katil bir kişi olduğu halde topluma isnat edilmesinin sebebi, toplumun hepsi bir şahıs gibi değerlendirildiği içindir demiştir (Meraği, 1946: c, 1, 144).

Bu söylenenlere katılmakla beraber bizce de bu ifade, öldürme cinayetinin işlendiği topluma sorumluluklarını hatırlatmaktadır. Çünkü katil o toplumun bir ferdidir. Ya katil, toplumda öldürme hadisesi çok büyük suç ve ayıp sayılmadığı, hatta sıradanlaştığı için buna cesaret etmiştir- ki, böyle bir düşünce ve tavır o toplumu sorumlu kılar. Zira sorumluluk duygusuna sahip toplumlar kötülöklere engel olurlar- veya katil bu cinayeti işlerken en azından toplumun bir kesiminden maddi ve manevi destek almış veya teşvik görmüştür. Yani toplum, öldürme olayına, destek vererek veya sessiz kalarak ortak olmuştur.

Ayette, kesilen ineğin bir parçasıyla vurun denir ama hangi parça olduğu belirtilmez. Zaten detaya girmek, Kur'an'ın vermek istediği mesajı perdeler. Ancak müfessirlerin kimi ineğin diliyle, kimi kuyruğuyla, kimi uyluk kemiğiyle, kimi de omzundan alınan bir parçayla vurulduğunu söylemiştir (Taberi, 1995: c, 2, 230-231; Maverdi, t.y. c, 1, 144; Zemahşeri, 1997: c, 1, 153; Kurtubi, 1964: c, 1, 457; Kadı Beydavi, 1418: c, 1, 88; Ebussuud, tarihsiz: c, 1, 114). Maturidi, bu husus vahiyle bilinir. Vahiy de bir parçasıyla vurun dediğinden hareketle bu söylenenlerin

mesnetsiz olduğunu söylemiştir (Maturidi, 2005: c, 1, 495; ayrıca bkz. Alusi, 1415: c, 1, 293). Bizce de durum böyledir. Zira parçayı tayine çalışmak, karanlığa taş atmak gibidir. Çünkü elimizde kanıt yoktur. Bu nedenle doğruyu tespit etmek zordur. Kaldı ki, tespit etmenin insanlığa sunacağı bir fayda da göremiyoruz. O, Hz. Musa'nın bir mucizesiydi. Tekrarı da mümkün değildir.

Müfessirler, kesilen hayvanın bir parçasıyla maktule vurulunca, maktul tekrar dirildi. Katilin kardeşi oğlu olduğunu söyledi ve tekrar öldü demişlerdir (Taberi, 1995: c, 2, 230; Maverdi, tarihsiz: c, 1, 144; Zemahşeri, 1997: c, 1, 153; Kurtubi, 1964: c, 1, 457). “*Böylece Allah ölüleri diriltir*” ifadesi, yani ölü bir hayvanın bir parçasıyla ölen birine vurulması ve onun dirilip konuşması bir mucizedir. Bu, aynı zamanda öldükten sonra dirilmeye inanmayan veya şüphe içinde olanlar için de bir uyarıydı. Bu ikaz, İsrailoğulları için olduğu gibi, öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden Mekkeli müşriklere ve ayetin muhatabı olan tüm insanlığa da bir uyarı olduğunu söylemişlerdir ((Taberi, 1995: c, 2, 232; Maturidi, 2005: c, 1, 495; Maverdi, tarihsiz: c, 1, 144; Zemahşeri, 1997: c, 1, 153).

M. Esed, müfessirlerin, ineğin kesilip bir parçasıyla ölüye vurun görüşlerini destekleyen ne ayet ve ne de hadis vardır. Konu, Hz. Musa'nın şeriatındaki bir uygulamadır. Buna göre ayet, biz dedik ki, bu (prensibi) bu gibi çözülmemiş cinayetlerin bazılarına da uygulayın anlamındadır demiştir (Esed, 1999: 22/57). Ancak bu görüşe katılmamız mümkün değildir. Evet, daha önce de belirttiğimiz gibi Tevrat'ın Tesniye bölümünde faili meçhul cinayetlerde nasıl davranılacağı konusu belirtilmiştir ama bu ayette, önceki ayetlerde özellikleri zikredilen ve kesilen ineğin bir parçasıyla vurulmasından bahsedilmektedir. Tevrat'ta ise, ineğin bir parçasıyla vurma diye bir ifade bulunmadığı gibi maktulün dirilmesi gibi bir husus da söz konusu değildir. Ayrıca ineğin bir parçasıyla vurulunca maktulün dirildiğini ayetteki şu ifadeden anlıyoruz: “*Böylece Allah ölüleri diriltir ve düşünesiniz diye size ayetlerini (mucizelerini) gösterir*”. Eğer ortada bir ölünün dirilmesi yoksa o zaman bu ayetin anlamı havada kalır. Kaldı ki bu, Hz. Musa'nın bir mucizesiydi.

Neccar ise, müfessirlerin, ineğin bir kısmının vurulmasıyla maktul hemen dirilip katili haber verdi. Onu yakalayıp öldürdüler demeleri, Kur'an'da olmayan bir ziyadedir dedikten sonra, bu, müfessirlerin Müslüman olan Ka'bu'l-Ahbar ve Vehb b. Münebbih gibi Tevrat'tan aldırmadan rivayet edenlerden aldıkları İsrailiyat haberlerindedir. Bu yönüyle Tevrat İsrailiyat için bir servettir. Kur'an'da zikredilmeyen bu hususları, bir Müslümanın bir durum için delil olarak alması uygun değildir. Eğer maktul dirilmişse, onun hükmü sair insanlar gibi olur. Onun tek

şahitliği yetmez. Şahit sayısının tamamlanması gerekir. Zina hususunda 3, mal hususunda bir şahit daha lazımdır. Yani bu konuda o da sair insanlar gibidir, onlardan üstünlüğü olamaz. Mal ve benzerinde durum böyle ise, kısas hadisesinde bir kişinin şهادetiyle nasıl öldürülür? Onun dirilmesi mucize olduğu için öldürme konusundaki sözü geçerlidir derler. Biz de, onun dirilmesi mucizedir ama dirildikten sonra onun sözü sair insanların sözü gibi olduğunu söyleriz demektedir (Neccar, tarihsiz: 350-351).

Neccar'ın, hem mucize deyip hem de maktulün söylediklerinin ancak bir şahidin söyledikleriyle eş değerdedir, demesini hayretle karşılıyoruz. Çünkü mucize, olayı çözmek için olmuştur. Bu durumda ikinci bir şahit aramak, mucizeye inanmamak veya şüphe duymak anlamına gelir ki, bu son derece problemlidir. Unutmayalım ki, İsrailoğulları Hz. Meryem hakkında çirkin sözler sarf edince, onlara cevap olarak o zaman beşikte bir bebek olan Hz. İsa'nın konuşmasının kâfi geldiğini ve başka şahit aramadığını Kur'an-ı Kerim'den öğreniyoruz (Bkz. Meryem: 29-32). Çünkü henüz bebek olan Hz. İsa'nın konuşması bir mucizeydi ve olayın çözümü için yeterliydi. Kaldı ki, burada maktulün dirilip konuşması, Hz. Musa'nın bir mucizesiydi. Onun söyledikleri delil olarak kâfidir, başka şahide de ihtiyaç yoktur. Aksi takdirde mucizenin hiçbir anlamı kalmamış ve mucizeden beklenen gaye de tahakkuk etmemiş olurdu.

5. İsrailoğulları Değişmiyor

İsrailoğulları, her şey gözlerinin önünde olup bitmesine rağmen değişmediler. Yüce Allah onların bu halini şöyle bildirmektedir: *“Bundan sonra kalpleriniz yine katılaştı; artık kalpleriniz taş gibi, hatta daha da katıdır. Taşın öylesi var ki ondan ırmaklar kaynar; öylesi de var ki çatlayıp bağrından su fişkirir; bazı taşlar da var ki Allah korkusuyla yuvarlanıp düşer. Allah, yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir”* (Bakara: 74).

İnanırları Peygamber aralarında olmasına ve bu dirilme mucizesini de görmelerine rağmen, ayette de belirtildiği gibi yine katı kalpli ve kıt anlayışı olmaları gerçekten şaşılacak bir durumdur. Belki de İsrailoğullarına has bir özelliktir ki, başka milletlerde örneğine çok az rastlanacağını düşünmekteyiz. Sert ve katı olan taş bile insanlara birçok fayda sağlarken, onlardan insanlara fayda değil, zarar gelmiştir. Ellere geçen her fırsatta aynı şekilde davranmaktan da geri durmamışlardır. Dün böyle oldukları gibi bugün de aynı durumdadırlar. Mesela mazlum Filistin halkına uyguladıkları zulüm ve soykırım bunun en bariz örneğidir. Oysa Avrupa'da soykırımı uğradıklarını söyleyip dünya kamuoyunu lehlerine çevirmişlerdi. İddia

ettikleri soykırımdan ders çıkarmaları gerekirken, bugün Filistinlilere daha büyük zulüm ve soykırım uygulamaktadırlar. Belki yaptıkları bu zulüm ve soykırımın örneğine tarihte bile az rastlanır. Üstelik yaptıkları katliam ve soykırımı kendileri için bir hak görüp bu vahşetleriyle de övünmektedirler. Çünkü kendilerini Tanrı Yehova'nın seçilmiş halkı olduğuna, diğer insanların da kendilerine hizmetçi kılındığına inanmaktadırlar. Her daim zayıfı ezerler. Ezdiklerinin kimliğinin hiçbir önemi yoktur. Onların anladığı tek dil, güçtür ve sadece güce boyun eğerler. Tarih bunun şahididir.

Müfessirler, ayette geçen “*bazı taşlar da var ki Allah korkusuyla yuvarlanıp düşer*” ifadesinin mecazi olduğunu söylemişlerdir (Kadı Beydavi, 1418: c, 1, 88; Ebussuud, tarihsiz: c, 1, 115). Ebussuud da sünnetullah (tabiat kanunları) gereği taş yukardan aşağıya düşmektedir. Cansız taşlar da Allah'ın emrine amadedir (hazırdır) demektedir (Ebussuud, tarihsiz: c, 1, 115). Yani taşlar gibi cansız varlıklar da Allah'ın koyduğu kâinattaki kanunlara uyarlar. O'nun emrinin dışına asla çıkmazlar demek olup başta İsrailoğulları olmak üzere tüm insanlığa, siz niye Allah'ın emirlerine uymuyorsunuz? Anlamında sarsıcı bir uyarı olduğu kanaatindeyiz.

Müfessirler, kalpleri katılaşıyorlar, ya İsrailoğullarıdır veya katil ile akrabalarıdır. Çünkü akrabaları, maktulün katili söylemesine rağmen onu yalanlayıp inkâr ederek taş gibi, hatta taştan öte katı kalpli olmuşlardır demişlerdir (Taberi, 1995: c, 2, 235; Maverdi, tarihsiz: c, 1, 144; Kurtubi, 1964: c, 1, 463). Ayette geçen “*artık kalpleriniz taş gibi, hatta daha da katıdır*” ifadesinde geçen, “hatta”, “veya” anlamına gelen “ev” edatı hakkında müfessirler ittifakla, Allah hakkında şüphe düşünülmez deyip “ev” edatını şu şekilde yorumlamışlardır:

- a) Bu şüphe muhataplar içindir. Yani onların kasvetine şahit olsaydınız, kalpleri taş gibi sert mi, yoksa taştan daha mı sert olduğu hususunda şüphe ederiniz demektir.
- b) Buradaki “ev” edatı, Saffat: 147, Nur: 31'de olduğu gibi “ve” anlamındadır. Yani taş gibi ve daha katı anlamındadır.
- c) “Bilakis” anlamındadır. Yani siz taş gibi dersiniz ama daha yakından tanıyınca bilakis daha katı olduğunu söylersiniz anlamındadır (Taberi, 1995: c, 2, 235; Maverdi, tarihsiz: c, 1, 145-146; İbn Atiyye, 1422: c, 1, 166; Razi, 1995: c, 3, 556; Kurtubi, 1964: c, 1, 464; Kadı Beydavi, 1418: c, 1, 88; Ebussuud, tarihsiz: c, 1, 114; Alusi, 1415: c, 1, 294).

Maturidi ise, Yüce Allah'ın onlara, kalplerinin kaskatı kesilişi, akletme ve anlayışı kaybetmeleri sebebiyle taş örneğini getirdiğini belirttikten sonra, Allah Teâlâ'nın, kendilerinden nehirler ve sular fişkırın dağları ve taşları da mahlûkata faydalı olsunlar diye yarattığını ama kâfirin kalbinden kimseye fayda gelmediğini söylemiştir (Maturidi, 2005: c, 1, 496). Karaman vd. de, Kur'an-ı Kerim'de kalp kelimesi, bilinen anlamının yanında, insanın düşünüp taşınarak bilgi üretme, varlığın hakikatini kavrama, iyi ve kötüyü, doğru ve yanlış birbirinden ayırma gibi zihinsel faaliyetler gösteren melekesini yani aklı da ifade ettiğini söylemektedirler (Karaman vd. 2008: c, 1, 179). Diğer görüşlere hak vermekle beraber biz de Maturidi ile Karaman vd.nin yorumlarının İsrailoğullarının hallerine daha uygun düştüğü kanaatindeyiz.

Sonuç

Bu kıssada, İsrailoğullarının itiraz kültürlerini ve psikolojik özelliklerini görmekteyiz. Onlar, peygamber olarak inandıkları Hz. Musa'ya hem cinayet failinin bulunması için müracaat etmiş hem de söylediklerinden kuşku duymuşlardır. Hatta daha ileri giderek Hz. Musa'yı, ilahi vahyi tebliğ konusunda alay etmek ve ciddiyetsizlikle suçlamışlardır. Oysa hiçbir peygamber ne hayatında ve ne de tebliğ konusunda ciddiyetsiz davranmamıştır. Çünkü böyle bir tavır peygamberlik görevine yakışmaz. Bilakis tebliğ konusunda son derece hassas davranmışlardır. Müminlerin inancı da budur. Ancak inanmayanlar peygamberleri yalancılık ve ciddiyetsizlikle suçlamışlardır. Bu nedenle başta inek kesme konusu olmak üzere peygamberlere yaptıkları itirazlar ve ileri sürdükleri suçlamalar inanmış insanların tavrı olamaz. Zira onlar, hem inandıklarını söylemişler hem de peygamberlerin söylediklerini, ya hiç yapmamışlar veya inek kesme olayında olduğu gibi ağırdan almışlardır.

İsrailoğullarıyla ilgili gerek inek kesme olayından, gerekse Kur'an'da bahsi geçen ve aralarında yüzyıllarca gibi uzun zaman dilimiyle mekân farklılığı olan diğer olaylardan, onların sadece Hz. Musa'ya değil, diğer peygamberlere, kral, komutan ve toplumun ileri gelenleri ile Hz. Peygamber'e de itiraz etmiş olduklarını anlamaktayız. Bu nedenle, devletlerini kaybettikleri günden itibaren aralarında yaşadıkları toplumlara, bu itiraz kültürünün ne derece tesir ettiğinin ve günümüz Yahudilerinde de devam edip etmediğinin araştırılmaya değer olduğunu düşünmekteyiz.

Bu olay bize, hangi konuda olursa olsun, eğer konu anlaşılıyorsa, faydasız sorularla işi uzatmak yerine hemen işi koyulup neticeye varmayı öğütlemektedir. Aksi

takdirde iş uzar ve istenen neticeye ya varılmaz veya geç varılır ki, hiç kimse bunu istemez. Bu konuda en güzel örnek Resulullah (sas)'in sahabesidir. Onlar Hz. Peygamberin emir ve yasaklarını sorgulamadan yerine getirmişlerdir. Sadece anlamadıkları hususu sormuş ve aldıkları cevaba göre de hareket etmişlerdir.

Kaynakça

ADAM, Baki (1996), “Kur’an’ın Anlaşılmasında Tevrat’ın Rolü” *Journal of Islamic Research*, Vol: 9, No: 1-2-3-4, (s, 167-176).

ALBAYRAK, Kadir (2004), İsrailoğullarının Altun Buzağısı ve Kızıl İnek’i, *Bilimname V*, Sayı. 2, (s, 92-103).

ALUSİ, Ş. M. A. (1415 h.), *Ruhu'l-Meani fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim ves'-Sebu'l-Mesani* (tah. Ali Abdulbari Atiyye), (C: 1-15), Beyrut, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.

AYDIN, Zeynel Abidin (2020), “İsrailoğullarına Yöneltilen İnek Kesme Emrinin Fail-i Meçhul Cinayetlerin Çözülmesiyle İlişkisi: Kur’an ve Tevrat Merkezli Bir İnceleme” *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bahar c, 8, S, 1, (s, 58-75).

CEVHERİ, İ. H. (1987), *el-Sihah Tacu'l-Luga* (tah. A. Abdulgafur Attar), (C: 1-6), Beyrut, Daru'l-İlm li'l-Melayin (4. Baskı).

ÇELİK, Hüseyin, İsrailoğullarının İnekle İmtihanı” *Gaziosmanpaşa Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2016/1, c. 1V, S. 1, (s. 63-79).

EBUSSUUD, M. M. M. (t.y.), *el-İmadi, İrşadu'l-Akli's-Selim ila Mezaya'l-Kitabi'l-Kerim* (Tefsiru Ebissuud), (C:1-9), Beyrut, Daru ihyai't-Turasi'l-Arabi.

ESED, Muhammed (1999), *Kur'an Mesajı*, (çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk), İstanbul, İşaret Yayınları.

FİRUZABADİ, M. M. (2005), *el-Kamusu'l-Muhit* (tah. M. Naim el-Arkususi), Beyrut, Müessesetü'r-Risale li't-Tıba' ve'n-Neşr ve't-Tevzi'.

HAMİDULLAH, Muhammed (1972), *İslam Peygamberi*, c. 1, İstanbul, İrfan yayınevi.

İBN AŞUR, M. M. (1984), *El-Tahrir ve't-Tenvir*, (C: 1-30), Tunus, el-Daru't-Tunisiyye li'n-Neşr.

İBN ATİYYE, A. G. A. (1422 h.), *el-Muharreru'l-Veciz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz*, (C: 1-5), Beyrut, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.

- İBN KESİR, İ. İ. (t.y.), *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, (C: 1-4), Mısır, Daru'l-Kütüb.
- _____. (2003), *el-Bidaye ve'n-Nihaye* (Tah. Abdullah b. Abdulmuhsin el-Türki), c. 1, basım yer yok. Daru'l-Hicr li't-Tibaa ve'n-Neşr.
- İBN MANZUR, C. M. M. (t.y.), *Lisanu'l-Arab*, (C: 1-6), Kahire, Daru'l-Maarif.
- İSFEHANİ, H. R. (t.y.), *el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'an*, Beyrut, Daru'l-Ma'rife.
- KADI BEYDAVİ, N. Ö. M. (1418 h.), *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil* (tah. M. Abdurrahman el-Maraşi), (C: 1-5), Beyrut, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi.
- KARAMAN, H. Çağrıçı M. Dönmez, İ. K. Gümüş S. (2008), *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, (C: 1-5), Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- KUR'AN-I KERİM MEALİ, haz. Altuntaş, Halil-Muzaffer Şahin, (2011), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- KURTUBİ, M. A. (1964), *el-Cami' li'Ahkami'l-Kur'an* (tah. Ahmed el-Berdum, İbrahim Atfeyiş), (C: 1-20), Kahire, Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye (2. Baskı) .
- MATURİDİ, M. M. (2005), *Te'vilatu Ehli's-Sünne (Tefsiru Maturidi)* (tah. Mecdi Baslum (C: 1-10), Beyrut, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- MAVERDİ, A. M. M. (t.y.), *Tefsiru'l-Maverdi* (tah. El-Seyyid b. Abdulkasım b. Abdurrahim), (C: 1-6), Beyrut, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- MERAĞİ, A. M. (1946), *Tefsiru'l-Meraği*, (C: 1-30), Mısır, Matbaatu'l-Halebi.
- MEVDUDİ, Seyyid Ebul'ala (1986), *Tefhimü'l-Kur'an*, (Çev. M. Han Kayani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş), (C:1-7), İstanbul, İnsan Yayınları.
- NECCAR, Abdulvahab (t.y.), *Kasasu'l-Enbiya*, Beyrut, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye (3. Baskı).
- RAZİ, M. F. Z. Ö. (1995), *Mefatihü'l-Ğayb*, (C: 1-30), Beyrut, Daru'l-Fikr.
- RIZA, Muhammed Reşid (1990), *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Hekim (Tefsiru'l-Menar)*, (C: 1-12), Mısır, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Amme li'l-Kutub.
- SUYUTİ, A. C. (t.y.), *el-Durru'l-Mensur*, (C:1-8), Beyrut, Daru'l-Fikr.
- TABERİ, M. C. (1995), *Camiu'l-Beyan an Te'vili Ayi'l-Kur'an*, (C: 1-30), Beyrut.
- TEVRAT, (2001), İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi.

YAZIR, Elmalılı Hamdi (t.y.), *Hak Dini Kur'an Dili*, (C:1-9), İstanbul, Eser Yayınları.

YILMAZ, Faruk, (1996), *İlkçağ Düşünce Tarihi*, İstanbul, Birleşik Yayıncılık.

ZEMAŞSERİ, C. M. Ö. (1997), *An Hakaiki't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekavil fi Vücuhi't-Te'vil (Keşşaf)*, (C: 1-4), Beyrut, Daru'l-İhyai't-Turasi'l-Arabî.